

AZ ISKOLAI KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLATRÓL

PINTÉR Bettina - ERDÉLYI Kira

Absztrakt

Magyarországon az új közoktatási törvénynek köszönhetően a fiatalok már az iskola falai közt megismerkedhetnek a közösségi szolgálat kifejezéssel, mely több ponton is hasonlóságot mutat az önkéntes tevékenység fogalmával, habár nem egyeznek meg teljesen. Az önkéntességgel ellentétben a közösségi szolgálat kötelező jelleggel válik bevezetésre, épp ezért jelentős hatást fog gyakorolni az eredményességére a diákok, a szülők, pedagógusok és a fogadó szervezetek hozzáállása.

Fontosnak tartottuk felmérni, hogy milyen igények mutatkoznak a diákok részéről, milyen a hozzáállásuk, a véleményük, miféle ellenállási pontokba ütközhet az új törvény, és mivel segíthetnék a szakemberek az iskolai közösségi szolgálat elfogadását, megértését és hasznos tevékenységgé válását.

Kulcsszavak: önkéntes tevékenység, iskolai közösségi szolgálat, félig strukturált interjú, kérdőív, közoktatási törvény, diákok

Az iskolai közösségi szolgálat

Már a kutatási munkánk kezdetén fontosnak tartottuk kihangsúlyozni, hogy a közösségi szolgálat és az önkéntesség nem egy és ugyanaz, annak ellenére, hogy sok hasonlóság lelhető a kettő között, hiszen jelentős tulajdonságaikban eltérések mutatkoznak. Ennek ellenére célszerűnek tartottuk, hogy valamilyen szinten együtt vizsgáljuk a két fogalmat, hiszen sokat merít a közösségi szolgálat az önkéntesség jellegzetességeiből.

Az egyik legfontosabb különbség számunkra és az általunk megkérdezett diákok számára is az volt, hogy míg az önkéntes tevékenység - mint a neve is mutatja - az egyén önkéntes elhatározásának, döntésének eredménye, addig a közösségi szolgálat kötelező jellegű, minden 2016 januárja után érettségiző diákra vonatkozik.

Talán pont emiatt az eltérés miatt váltott ki több fiatalból ellenérzést, mikor "kötelező önkéntesség" néven kezdett elterjedni a fogalom, hiszen ez már önmagában is paradoxon. Éppen ezért igyekeztünk elkerülni ezt a szókapcsolatot, és minél inkább terjeszteni a valós, és sokkal könnyebben értelmezhető nevét: iskolai közösségi szolgálat.

Önkéntes tevékenység

Az önkéntes tevékenység, mint a mások javát szolgáló, tudatos segítség hosszú múltra tekint vissza a világtörténelemben, s jelentősége egyre inkább nő napjainkban. Kiemelt eszköze lehet a közösségépítésnek, a demokrácia erősítésének, az

együttműködési készség fejlesztésének, elősegíti a társadalmi beilleszkedést és hozzájárul a szegénység csökkentéséhez, jó irányba mozdíthatja el az emberek gondolkodását, a társadalomhoz való hozzáállását.

Hazánkban sajnos ennek a területnek meglehetősen rosszul kialakult kultúrája van, köszönhető ez leginkább a történelmi hagyományoknak, a szocializmus idején működő társadalmi munkának, és ennek a negatív hozadéknak. Azonban egyre több civil szervezet igyekszik növelni a társadalom aktivitását, és javítani az emberek hozzáállását az önkéntességhez, megmutatni a benne rejlő lehetőségeket, az előnyeit, és a hasznát.

Az iskolai közösségi szolgálat is egyfajta kiugrási lehetőség lehetne az elterjesztéséhez, a területek iránti érdeklődés növelésének, az aktivitás fokozásának.

Iskolai közösségi szolgálat

A közösségi szolgálat lényege, hogy az egyén a saját közössége érdekében cselekedjen, valami jót tegyen értük. Ez a cselekedet irányulhat rászorulóknak, szegényeknek, időseknek, betegek irányába, de akár a fizikai környezetünk javítását is kitűzhetik célul. Ennek a célja az, hogy segítsen kialakítani a fiatalokban a szociális érzékenységet, a demokratikus készségeiket. Megtapasztalva, hogy nem csak jogaik, hanem kötelezettségeik is vannak - amibe beletartozik a közösség és a környezetük iránti felelősségvállalás – megtanulhatnak odafigyelni környezetükre, a körülöttük élőkre. Továbbá különféle készségeket fejleszhetnek, sajátíthatnak el ez alatt az 50 óra alatt: tolerancia, empátia, kapcsolatteremtés, kreativitás, értő figyelem, együttműködés, csapatmunka, szervezőképesség, döntéshozatal stb. Tehát a közösségi szolgálat komoly pedagógiai eszköz lehet.

Knyihár Éva, a Baranya Megyei Önkéntes Centrum vezetője segítségével igyekeztünk minél jobban felderíteni ezt a témát, megtalálni a törvény azon pontjait, melyek nehézséget okozhatnak a gyakorlatban, és felvetni olyan lehetőségeket, melyek pozitív hatással lehetnek a program eredményességére. Knyihár Éva is egyetértett abban, hogy maga az elképzelés jó, külföldön jól bevált, csupán nem megfelelően átgondolt, a módszerei nem megfelelőek, elsődlegesen a fiatalok szemléletén kellene változtatni. „Civil szervezeteknek nagy felelősség, hogy javíthassanak azon, hogy tompítsák az ellenállást”¹

A fő probléma az, hogy 2012 szeptemberében még a legtöbb iskola felkészületlen a törvény megvalósítására, de még a fogadószervezetek sem állnak készen, nem beszélve a diákokról, akiket mintegy villámcsapásként ért a hír: a középiskolában kötelező lesz valamiféle munkát végezni.

A folyamat során a pedagógus elsősorban facilitátor szerepét tölti be - azaz nem irányítja a folyamatot, hanem segíti, továbbrendíti, támogatja, segédkezik a felkészítésben és a feldolgozásban.

A korábban már működő gyakorlatok bebizonyították, hogy elengedhetetlen a diákok felkészítése a tevékenységük megkezdése előtt. A felkészítő órákon szó van a helyes kommunikációról, arról, hogy hová lehet menni, ott mire számíthatnak. Fontos, hogy az előrelátható problémákat felvázolják a diákoknak, hiszen ha váratlanul éri őket, például egy nehéz sorsú emberrel való találkozás, az elrettentővé válhat. A felkészítés és a feldolgozás a gyakorlatban 5-5 óra, ami elméletileg beletartozik a törvény által előírt 50 órába.

¹ Knyihár Éva, a Baranya Megyei Önkéntes Centrum vezetője

A pedagógusok számára is létezik már akkreditált továbbképzés, hogy felkészültebben láthassanak neki az új feladataiknak.

A fogadószervezetek részéről fontos problémák merülhetnek fel. A felelősségvállalást illetően a Közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvénynek kell irányadónak lennie, azonban sok dolog még így is tisztázatlan maradt. Például, ha a diákok kárt tesznek, vagy a diákokat éri kár, baleset, akkor kié a felelősség? A felmerülő költségek kit terhelnek (útiköltség, étkeztetés, felszerelések)? Ha a fiatalok egyszerre, nagy csoportokban érkeznek, tudnak-e mindenki számára értelmes, hasznos elfoglaltságot adni stb.

Sajnálatos dolog, hogy a törvény előkészítése során az illetékesek nem konzultáltak azokkal a szervezetekkel, szakemberekkel, akik már régóta foglalkoznak az iskolások önkéntes programokba való bevonásával, motiválásával. A törvénytervezet nyilvánosságra hozása után sem alakult ki szakmai párbeszéd, de több szakember is állást foglalt a témában, kinyilvánították véleményüket, javaslatokkal éltek. Két szervezet szakmai állásfoglalását kívánjuk a további sorokban tolmácsolni.²

Mindkettő erősen egyetértett abban, hogy a közösségi szolgálat kötelezővé tétele nem ajánlatos egyből, fontos lenne a fokozatos beépítése a diákok tudatába. Esetleg az első 3-5 évben még önkéntes alapon, valamilyen előnyért (pl. plusz pontok) cserébe, lehetőségként lehetne megjeleníteni. A kísérleti évek alatt az iskolák és a fogadószervezetek is fel tudnának készülni az iskolai közösségi szolgálat általános bevezetésére.

Jelenleg is függőben lévő kérdés a közösségi munka elvégzésének igazolása. Ki igazolja? A kísérőtanár vagy az intézmény egyik dolgozója? Lesz esetleg egy ellenőrző füzet? Vagy a helyszínen írnak jelenléti ívet? Az intézmények, szervezetek még nem kaptak részletes leírást a program megvalósításáról.

Fontos feltérképezni azokat a területeket, tevékenységeket, amelyek fizikai vagy lelki veszélyt jelentenek a diákokra nézve. A „tiltólistára” felvehető tevékenységeket egy szakértői egyesület állapíthatná meg (pl. haldokló betegekkel való találkozás, életveszélyes tűzoltó tevékenység). A javaslatok között szerepelt a fogadó intézmények szűrése is, hiszen fontos, hogy a fogadóhelyek fel legyenek készülve a diákok érkezésére.

Kulcsfontosságú lenne a hazai és nemzetközi gyakorlatok megismerése. Tanulmányozni és alkalmazni a már bevált gyakorlatokat.

Sok az elvárás, aminek a finanszírozása nem kis összeg lesz, azonban nem rendeltek semmilyen forrást a törvény végrehajtásához. Pályázati támogatásokból ugyan elindulhat az iskolákban a program (képzésekre, pedagógusok, mentorok munkájára költve) azonban így csak az iskolák töredékének jut pénz. De a többi intézménynek is meg kell kezdenie a programot, csak forrás nélkül, képzetlen, felkészületlen tanárokkal.

Azonban a borúlátásunk ellenére kimondottan eredményes is lehet pár év gyakorlata után az iskolai közösségi szolgálat általános bevezetése. A következő, kilencedikbe jelentkező diákok már számítani fognak a követelménnyel. Egy idő után már éppolyan természetessé válik számukra, mint a matematikából való érettségizés követelménye vagy a heti testnevelés óra. Az idősebb testvérek mesélnek élményeikről, ami meghozza a kedvét a kisebbeknek is. A pedagógusok is beletanulnak az új szerephez és kialakulnak a gyakorlati megvalósítás részletei.

² Önkéntes Központ Alapítvány; Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA)

Remélhetőleg az elkövetkező generációk gyermekei empátikusabbak, ember közelebbiek és toleránsabbak lesznek embertársaikkal.

A közösségi szolgálat remek kiugrási lehetőség lehetne az önkéntesség szélesebb körben való elterjedéséhez azáltal, hogy a diákok testközelből nyerhetnek bepillantást a hasonló jellegű tevékenységekbe, élményeket, új ismereteket nyerhetnek ez alatt az 50 óra alatt, melyek arra ösztönözhetik őket, hogy a későbbiekben is segítsék a közösséget.

Ehhez természetesen szükséges egy jól kiépített intézményrendszer, mely egyszerűvé, átláthatóvá és akadálymentessé teszi mind a diákok, mind a pedagógusok, mind pedig a befogadó szervezetek számára a munkát.

A kutatás menete³

Annak érdekében, hogy az általunk feltett kérdésekre választ kaphassunk, két fronton indítottuk el a kutatást. A félig strukturált interjúk alapján igyekeztünk minél részletesebb és mélyebb képet kapni a diákok hozzáállásáról a témában, ezzel azonban csak kis létszámú csoportot tudtunk elérni. Sokkal több minta állt rendelkezésünkre a kérdőívek eredményeiből.

A mintegy 260 kérdőív, melyet a Baranya Megyei Önkéntes Centrum segítségével juttattunk el az iskolákba, egy nagyobb réteget lefedő, átfogó, könnyen elemezhető információhalmazt eredményezett számunkra.

A kutatás kvalitatív és kvantitatív módszerek segítségével igyekeztünk összetettebbé és többretegűvé tenni. A kvantitatív oldalt a kérdőíves adatgyűjtés képezte, melynek során a diákok zárt és nyitott kérdésekkel egyaránt találkozhattak.

A kérdőív alapját három kutatási kérdés adta meg, ezek köré igyekeztünk felépíteni a munkát.

- Milyen területek iránt érdeklődnének a diákok?
- Mi motiválja a diákokat az önkéntes tevékenység végzésére, illetve amennyiben nem önkénteskednek, milyen okot neveznek meg magyarázatként?
- Mi a véleményük az új közoktatási törvényről?

A kérdőíves eredmények számszerű képet mutattak, melyeket grafikonok és táblázatok segítségével rendszereztünk, és ezekből vontuk le a következtetéseket, melyeket a kérdések mentén haladva fogunk a későbbiekben felvázolni.

A kvalitatív oldal erősítésére a félig strukturált interjúk módszerét alkalmaztuk, melyben a diákokat párokba rendeződve kérdeztük, s ezeket a párokat egy önkéntességet végző és egy, az ilyen területeken nem gyakorlott diák képezték. Összesen 8 középiskolást interjúvoltunk meg, s ebben a módszerben lehetőségünk nyílt jobban belemélyedni a diákok véleményébe. Az interjúk vázlatát a kérdőív kérdései képezték, s ezeken belül, az egyes diákok személyiségének és válaszainak megfelelően tudtunk belemenni az egyes részletekbe.

A válaszok segítségével felmértük a 9. osztályos tanulók eddigi aktivitását az önkéntes területeken, érdeklődésüket a lehetőségek és területek irányába, kifejtették véleményüket a törvénnyel kapcsolatban, és a motivációikról is kérdeztük őket.

³ A kutatásban részt vett: Erdélyi Kira, Horváth József, Pintér Bettina

Fontosnak tartottuk a mintavétel során, hogy mind a gimnáziumi, mint a szakközépiskolák, szakképző iskolák és szakiskolák diákjait megkérdezhessük:

- Leöwey Klára Gimnázium
- Radnóti Miklós Közgazdasági Szakközépiskola,
- 500. Sz. Angster József Szakképző Iskola
- Pollack Mihály Műszaki Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium

Az eredményeink mind a kérdőívek, mint az interjúk alapján egy meglehetősen hasonló, egymást lefedő választ adtak a kérdéseinkre, s a minta nagyságából adódóan nagyobb hangsúlyt fektettünk a kérdőíves válaszokra.

Eredmények

Végeztél már önkéntes tevékenységet?

Érdekelt minket, hogy a megkérdezettek milyen arányban végeztek eddig bármilyen önkéntes tevékenységet, ezért rögtön a kérdőív elején ezzel a kérdéssel nyitottunk. Az alkérdésekből pedig azt is megtudhattuk, milyen tevékenységet végeztek, illetve, hogy mi volt az oka, ha eddig nem tettek semmi ilyesmit.

A választ adók 59%-a nem végzett még semmilyen önkéntes tevékenységet, s ennek magyarázataként a következő 5 indok volt a leggyakoribb:

1. nem volt alkalma/lehetősége
2. nem dolgozik ingyen
3. nem volt ideje
4. nem hívták/nem tudott róla
5. nem is gondolt ilyenre soha

A megkérdezettek 49%-a végzett valamilyen önkéntes tevékenységet már. Ebből látszik, hogy bár arányaiban véve egy viszonylag egyenlő szám jött ki, de az igent válaszolók nagy részének ez az iskolai szemétszedést jelentette csupán, sőt voltak, akik még ide sorolták az otthon segítséget, házimunkát, sőt a pénzért végzett segédmunkát is. Igazán kevesen voltak azok, akik „tényleges” önkéntes tevékenységet végeztek, pl óvodákban, iskolában, beteg gyerekekkel, idősekkel, fogyatékkal élőkkel. Ezek a válaszok is a tájékozatlanságról és arról tanúskodnak, hogy nincsenek teljesen tisztában a fogalommal.

Rengeteg középiskolásnak az önkéntesség egyet jelent az ingyen munkával, melynek nem látják még az értelmét, s emiatt eltávolodnak ettől a foglalatosságtól.

Az interjúkból az derült ki, hogy leginkább azokra a diákokra jellemző, hogy végeztek már önkéntes tevékenységet, akiknek a családjában jellemző a szociális gondoskodás, a szülők foglalkozása, tevékenysége illik ebbe a körbe, megfelelő példát mutatnak a gyermekeiknek. A családtagok hozzáállása jelentősen motiválhatja, illetve elrettentheti a diákokat, ezzel a diákok is egyetértettel, hiszen a szülők véleménye alakító hatással tud lenni a gyermekükre, példát és ellenpéldát egyaránt szolgáltathatnak.

Sajnos hazánkban a szülők hozzáállása elég negatív, mindez a történelmi örökségnek (kötelező társadalmi munka) köszönhető.

Milyen területeken végeznél szívesen önkéntes tevékenységet és melyeken nem?

Célunk volt, hogy felmérjük a diákok igényeit a területek iránt, hiszen ezzel a segítségére lehetünk azoknak a szakembereknek, akik az egyes tevékenységi köröket irányítják, a feladatokat kezelik, s helyet teremtenek a leendő önkénteseknek.

A Baranya Megyei Önkéntes Centrum közreműködésével összeállítottunk egy átfogó listát a területekről, melyeken szerepet vállalhatnak a fiatalok, s melyből láthatják, milyen sokszínű is ez a világ.

Ez a kérdés jelentősen megosztotta a diákokat, hiszen érdeklődési körükből, személyiségükből, esetleges tapasztalataikból adódóan sokan sokféle terület iránt mutattak érdeklődést.

Előre megadott válaszlehetőségek (15 terület) alapján kellett 5 szívesen végzendő és 5 kevésbé szívesen végzendő területet rangsorolniuk, s a válaszokat összesítve láttuk, hogy bár sok helyen voltak egyezések, voltak olyan területek és tevékenységek, melyek sok diák szimpátiáját elnyerték.

Összességében elmondható, hogy a kutatásban részt vett középiskolások azokat a területeket részesítették előnyben, melyek a szabadban végezhető, csoportos tevékenységgel, társasággal járnak, és első ránézésre nem tűnnek túl kötöttnek.

Azok pedig, melyeknél közvetlenül kellene emberekkel foglalkozni, legyenek azok idősek, betegek, fogyatékkal élők, hátrányos helyzetűek, meglehetősen hátul végeztek a megkérdezettek által felállított listán.

A tanulók egy része magáénak tudhatott már valamilyen szintű tapasztalatot, akár a saját életéből, akár szülei példájából, s ezek gyakran visszaköszöttek a válaszokból.

Az interjúkban megkérdezett diákok rangsorolása teljes mértékben beleillett a kérdőíves válaszokba, hasonló területeket preferáltak mind a tapasztalt, mind a kevésbé tapasztalt diákok is.

Mi a véleményed az új közoktatási törvényről?

Kiemelten fontosnak tartottuk, hogy kikérjük a diákok véleményét ez ügyben, hiszen elsődlegesen ők lesznek az alanyai az új törvénynek. Ezért fontos, hogy elmondják véleményüket, hogy mit is gondolnak az újításról, miért helyeslik, vagy miért ellenzik, hiszen ha időben meghallgatjuk őket, képesek lehetünk olyan irányba alakítani a dolgokat, hogy minél több résztvevő elégedett legyen az újonnan kialakult rendszerrel. Az elégedettségük pedig nagyban hozzájárul az általuk végzett tevékenység minőségéhez. Elvégre nem mindegy, hogy amit az 50 óra alatt tesznek, az értelmes és hasznos elfoglaltság-e, amivel a közösség javát szolgálják, vagy csak valami, amivel elüthetik a kötelező órákat.

Hogy a diákok tisztában legyenek azzal, mi is fog rájuk vonatkozni 2016-tól, bemásoltuk nekik a törvény sorait.

„Az érettségi bizonyítvány kiadásának feltétele ötven óra közösségi szolgálat elvégzésének igazolása.”

„Az érettségi bizonyítvány kiadásához a közösségi szolgálat végzésének igazolását először a 2016. január 1-je után megkezdett érettségi vizsga esetében kell megkövetelni.”

„közösségi szolgálat: szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása. „⁴

Meglehetősen megosztó, egymással ellentétes válaszok születtek a témában. A diákok egy része teljes mértékben ellenezte az újítást, kifogásolta, hogy ilyesféle tevékenységet kellene végezniük, mikor ennek semmi köze az érettségihez szükséges tantárgyakhoz, a tananyaghoz. Sokan voltak azon a véleményen, hogy az érettségihez tudásra van szükség, nem pedig munkára. Itt is többször megjelent az ingyen munka fogalma, valamint jelentős számú fiatal sokallta az 50 órát.

Ez utóbbi meglehetősen furcsa kifogás volt számunkra, hiszen ebből látszik, mennyire nem gondoltak bele abba, hogy 50 órát könnyedén el tudnak végezni fél hónapon belül, s minderre rendelkezésükre áll 4 év. A kifogások nagy részét a motiváció hiánya, az ellenállás, és a tájékozatlanság számlájára tudtuk elkönyvelni. Szélsőséges válaszok is megjelentek, néhányan egészen merész gondolatokat fogalmaztak meg a témában, és cselszövést véltek felfedezni az iskolai közösségi szolgálatnak elnevezett tevékenység mögött, mikor a diákok kihasználásáról és a munkaerőn való spórolásról írtak.

Mindemellett ez volt az a kérdés, ahol leginkább szembetűnt a tájékozatlanság. Már maga a szóhasználat is sokszor zavarosra sikeredett, ugyanis több példa is volt arra, hogy a közösségi szolgálatot közmunkának nevezték a tanulók.

Azonban pozitív vélemények is szép számmal születtek, melyekben a diákok leírták, miért is tartják jónak és hasznosnak ezt a kezdeményezést.

A 15-18 éves korosztály tele van kíváncsisággal, felfedezőkedvvel, és nyitottak az új tapasztalatokra, ez látszott a válaszokból is. Fontos volt számukra, hogy új élethelyzeteket ismerhetnek meg, új tapasztalatokat szerezhetnek, betekintheznek a felnőttek és a munka világába, új emberekkel találkozhatnak, kapcsolatokkal gazdagodhatnak, s mindeközben segíthetnek másokon. A tapasztalatok és az ismeretek, melyekre eközben szert tehetnek, meghatározók lehetnek jövőjükben, gondolkodásukban, a világról alkotott képükben, hiszen olyan oldalát is megláthatják a történéseknek, melyeket a tanteremben ülve, a könyvekből nehezen tudnának megérteni. A gyakorlati tapasztalatok mindig is fontosak voltak a tanulásban, nincs ez másképp az életre való felkészülésben is, s azzal, hogy saját maguk lesznek kénytelenek tenni a közösségükért, embertársaikért, a környezetért, jobban meg fogják tudni becsülni mindazt, amijük van, könnyebben megeléghetnek, amit el szeretnének érni az életben, s átfogóbb képet kaphatnak a világról.

A törvénnyel egyet értők között is voltak, akik kissé szkeptikusak maradtak, mondván, hogy az ötlet jó, de nem az a helyes megoldás, hogy törvényileg kötelezzik rá a diákokat, sokkal inkább motiválni és ösztönözni kellene őket, hogy maguktól jussanak el odáig, hogy megpróbálkoznak az önkéntességgel. Ez a fajta kötelezővé tétel még árthat is a területeknek, hiszen ha nagy létszámban kerülnek olyanok a közösségi szolgálatot végzők közé, akik mindezt csak kényszerből teszik, akár még kárt is okozhatnak, elvehetik mások lelkesedését, hátráltathatják a munkát.

A félig strukturált interjúkban lehetősége nyílt a diákoknak erről a véleményüket jobban és részletesebben kifejteni. Az ambivalens hozzáállás itt is nyilvánvaló volt, de nagyon érdekes volt hallgatni, ahogy a két különböző fél (önkéntességet már végző – még nem végző) miként vélekedett.

⁴ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, Magyar Közlöny 162. szám, 2011. december 29.

Abban általánosságban egyetértettek, hogy túlzás törvényben kötelezni az embereket a segítségnyújtásra. Az előnyök és hátrányok, melyeket felsoroltak, az aggodalmak, a kételyek, és a remények nem sokban tértek el az előbb felsoroltaktól. Kétkedtek a helyes megvalósítási módszerekben, aggódtak a negatív hozzáállású diákok káros tevékenysége miatt, és reménykedtek abban, hogy hasznuk és előnyük származik az új struktúrából.

Miért szeretnél önkéntes tevékenységet végezni?

Nem árt ismernünk a fiatalok motivációit sem, ha jó eredményeket szeretnénk elérni a közösségi szolgálattal kapcsolatban. Nem csak nekünk, a diákoknak is tisztában kell lenniük azzal, miért is szeretnék véghez vinni valamit, mi az az erő, mely mozgatja őket, hiszen ennek a segítségével sokkal egyszerűbb és hatékonyabb lehet a végzett tevékenység. A kérdőívünk és egyben az interjúink utolsó kérdésében is éppen ezért erre szerettünk volna választ kapni.

A válaszok nem lettek túl meglepőek, ismerte a korcsoportra jellemző tulajdonságokat, a tizenévesekre jellemző vonásokat.

A legtöbben az elutasítást képviselték, kijelentették, hogy nem motiválja őket erre semmi, nem szeretnék ilyen jellegű tevékenységet végezni. Kiemelkedően sokan jelezték, hogy segíteni szeretnék a közösségnek, melyben élnek, a rászorulóknak, jó ügyért akarnak kiállni, változtatni szeretnék a társadalmi igazságtalanságokon. A legtöbb diák szívesebben segítene a közösségen, melyben él, a közeli ismerősein, akikkel nap, mint nap találkozik, mint vadidegen rászorulókon. Voltak, akik saját jóérzésük miatt vállalnák el, hogy elmondhassák, hogy jót tettek, segítettek valakin, vagy valamin, büszkéek lehessenek magukra, vagy esetleg úgy érzik, valami hasznuk mégis csak származhat egy kis önkéntességéből.

Minden tett mögött húzódnak meg önös érdekek, amikre szüksége is van az embernek, hogy véghezvigye a feladatait, s motiválhassa magát. A középiskolások számára ezek az önös érdekek az új tapasztalatok, új emberek, ismeretségek, új kihívás, a jó társaság, esetleg az önmegvalósítás lehetőségének keresése.

Meglehetősen kevés volt azoknak a száma, akik a vallási meggyőződést jelölték meg indokul, ami azért is különös, mert az önkéntesség, az ellenszolgáltatás nélküli segítségnyújtás az idők során mindig is összekapcsolódott az egyházzal, s napjainkban is több szervezet, csoport, mely országos szinten foglalkozik ilyesmivel, valamely valláshoz köthető. A fiatalok életében azonban ebben a korban kevés motivációs erő jut a vallásnak.

A középiskolások vegyes hozzáállása az önkéntességgel és az iskolai közösségi szolgálattal kapcsolatos kérdésekhez sok mindenhez visszavezethető, többek közt az információik hiányához, mely jelentős szerepet játszik a gondolkodásukban. Annak ellenére, hogy több iskolában végeztek már valamilyen szintű felvilágosítást az önkéntes tevékenységről, már az első alkalmakkor sikerült leszűrniük, hogy rendelkeznek bizonyos tévképzetekkel, sztereotípiákkal, előítéletekkel, melyek annak köszönhetőek, hogy nincsenek kellőképpen felvilágosítva. A kérdőíves és az interjú válaszok is tovább erősítették ezt a gondolatunkat.

További tényezők is befolyásolják a diákok hozzáállását, például a családi, anyagi, társadalmi háttér, a barátok, családtagok véleménye. Mivel a közösségi szolgálat középiskolás keretek közt válik kötelezővé és ebben a korban kortársak, osztálytársak véleménye a legmértvadóbb számukra, gyakran egy-egy közösségben hasonló nézőpontok alakulhatnak ki. Az ellenálló tényezők sorát növeli még az a

tény is, hogy a korosztály, akikre érvényes lesz, gyakran esik abba a hibába, hogy ami kötelező, az rossz, ezért esélyt sem adnak arra, hogy megtapasztalják a jó oldalát. Természetesen nem csak negatív példákkal és véleményekkel találkoztunk, a diákok egy része rendelkezett a szükséges információkkal, akár az iskolai felvilágosításokból, akár családi körből, voltak személyes tapasztalataik, saját véleményük, melyekkel segítették a munkánkat.

Összefoglalás

Az elkövetkezendő évek munkái nagyban hozzá fognak járulni ahhoz, miként fog bemutatkozni az iskolai közösségi szolgálat a diákok, a tanárok, a szülők és mindenki más számára, aki valamelyest érintett. A szakemberek feladata óriási ez ügyben.

A kutatási eredményeinkből kiindulva, összeszedtünk néhány, általunk hasznosnak tartott javaslatot, melyek segíthetnek a jövőben.

- A közösségi szolgálatot nem csak kötelezővé kellene tenni, hanem bizonyos motivációs eszközökkel, (tájékoztató előadások, felkészítés) kellene ösztönözni a diákokat, hogy ne csak azért végezzék, mert kötelező, hanem mert ők maguk is késztetést éreznek a segítségnyújtásra és a gyakorlati tapasztalatok szerzésére.

Fontos, hogy ezt lehetőségként fogják fel, ne pedig kötelezettségként, ebben pedig hatalmas szerep hárul a szülőkre és a tanárookra egyaránt.

- Létfontosságú a mentorok, segítők képzése, akik képesek a diákokat terelgetni, irányítani, segíteni nekik, tanácsokat osztani, illetve a megfelelő területek bővítése, melyek iránt érdeklődés mutatkozna.

Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a pedagógusok, akik részt fognak venni a feldolgozó órákon, mennyire lesznek képzettek és felkészültek a témához, az ő felkészítésük és válogatásuk is elkerülhetetlen, hogy megfelelő értékeket adhassanak át.

- A tájékoztatás, megismertetés, felderítés, felmérés elmaradhatatlan a szakemberek és az illetékesek részéről, mielőtt bevezetnék a gyakorlatot. Megfelelő tájékoztatással és az igények felmérésével és ennek megfelelően a program kiépítésével jó irányba változtatható az eredményesség.

Mindezek segítségével, és a hozzáértők munkájával elindítható lenne egy folyamat, melynek következtében a fiatalok megismerhetik és megszerethetik az iskolai közösségi szolgálatot, illetve ezen keresztül eljuthatnak a tényleges önkéntes tevékenységekhez is. Az ambivalens érzések, amiket táplálnak a témával kapcsolatban, a motivációk hiánya, és az elutasítás sokszor fakadhat abból, hogy kevés információval rendelkeznek, illetve a rossz társadalmi attitűd negatív hozadéka is lehet. Hiszen a történelem során hazánkban az önkéntesség szinte negatív fogalomná vált. Nem csak a diákokkal, a szülőkkal is meg kell értetni, hogy amit tesznek, hasznos és társadalmilag szükséges, mert ők képesek legjobban továbbadni ezeket az értékeket a gyerekeiknek.

Az mindenképpen biztató, hogy már az eddigi felvilágosító óráknak, az önkéntesség évének, és az egyéb kezdeményezéseknek hála, sok diák megismerkedett, gyakorlati tapasztalatot szerzett valamilyen területen, s pozitívan áll a lehetőségeket nyújtó program elé.

A motivációk felfedése és további gyarapítása, erősítése kulcsfontosságú lépés. Bár a mai tinédzsereket nehéz motiválni, főleg a régi, hagyományos eszközökkel,

hiszen ők már a média, az internet generációja, az úgynevezett „Z generáció”. Meg kell találni azokat a közegeket, mellyel el lehet érni őket, s a szocializációs folyamatba, a gondolkodásmódba beépíteni a helyes társadalmi viselkedést, a mások segítségét, az iskolai közösségi szolgálat előnyeit, hasznát, megadni nekik a lehetőséget, hogy önmaguktól jöjjenek rá ezekre, és kezdjenek el önkénteskedni. „Az oktatási rendszerünk egészére kiható önkéntes szocializációs programot kéne véghezvinni.”⁵

Persze ebben rengeteg munka van, és nem megy egyik napról a másikra, mind a társadalomnak, mind az egyéneknek időre van szüksége, hogy kellőképpen megragadjon a fejében és pozitív hagyományt teremthessen.

Bár napjainkban egyre szélesebb körben ismert az a kifejezés, hogy önkéntes tevékenység, még mindig rengetegen nincsenek tisztában a konkrét jelentésével, az értelmével, az előnyeivel és az önkéntességben rejlő lehetőségekkel.

Az ENSZ „Önkéntesek-Program” meghatározása szerint *önkéntes az, aki szabad akaratából, tudatosan, mások javára történő tevékenységet anyagi ellenszolgáltatás, fizetség nélkül végez.*⁶

A legfontosabb, hogy a fiatalabb generációk megismerjék és elsajátítsák ennek a fogalomnak a lényegét, képesek legyenek magukévá tenni azt, hiszen számtalan lehetőség rejlik benne.

Az új közoktatási törvény értelmében az érettségi előfeltétele 50 óra szabadon választott, de kötelező jellegű iskolai közösségi szolgálat lesz, minden 2016 januárja után érettségiző diáknak.

Az új jogszabály életképességének próbájában a kockázatviselő felek különösen a diákok-motiváltsága, elkötelezettségének mértéke jelentős szerepet fog betölteni, így alapvető fontosságú körükben az önkéntes aktivizmus vélt és valós előnyeinek megismerése és megismertetése, az esetleges ellenállási pontok felismerése és kiküszöbölése.

A kutatás célja az volt, hogy felmérjük a területek iránti igényeket, megtaláljuk a diákok számára a leginkább ideális és érdekes tevékenységeket, amiket ők is szívesen végeznének. Ezzel együtt természetesen igyekeztünk kiszűrni azokat is, melyek ellenérzéseket váltanak ki belőlük, s emiatt kevésbé preferálják őket.

Fontos szempont volt a kutatás közben, hogy minél szélesebb körben tudjuk elérni a diákokat, különböző háttérrel rendelkező egyéneket kérdezzünk meg, s mindemellett részletes és összetett képet kapjunk az általunk feltett kérdésekre.

Épp ezért két szálon indult el a munka, felhasználtuk a kérdőívezés és a félig strukturált interjúk módszereit is, hogy átfogó, komplett képet alkothassunk a középiskolás diákok motiváltságáról, elkötelezettségéről, ellenérzéseiről, eddigi tapasztalataikról, illetve arról a tudásról, mellyel ebben a témában rendelkeznek.

Ahhoz, hogy ez a törvény jól működhessen, szükséges a diákok felkészítése, az információk teljes körű átadása, az együttműködés és összefogás. Nem csak a fiatalok részéről fog ez erőfeszítéseket igényelni, hanem a pedagógusok, szülők és befogadó szervezetek részéről is. Mindezekre hatalmas felelősség hárul abban, hogy milyen irányba terelik a középiskolások véleményét, és egyben a közvéleményt, s hogy miként lesznek képesek támogatni, motiválni és végrehajtani.

⁵ A kutatásunk során segítségünkre volt Radnóti Gábor, önkéntes menedzser és koordinátor
⁶<http://www.pecshospice.hu/content/%C3%B6nk%C3%A9ntes-munka-definici%C3%B3ja-filoz%C3%B3fi%C3%A1ja>

Irodalomjegyzék

- Czike Klára: Önkéntesség - számokban, Esély 2001./6. 18-46. oldal
Czike Klára – Kuti Éva: Önkéntesség, jótékonyág, társadalmi integráció, Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest, 2006
Galambos Rita – Matolcsi Zsuzsa: Módszertani kézikönyv iskolai közösségi szolgálati tevékenységek ésprojektek megvalósításához. DIA, Budapest, 2012
<http://www.oka.hu/cikkek/iskolai-koezoessegi-szolgalat-0>
<http://www.onkentes.hu/cikkek/mi-az-az-oenkentesseg>
<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=828>
http://www.tani-tani.info/iskolai_kozossegi
http://www.tani-tani.info/ontsunk_tiszta
http://www.pafi.hu/_pafi/palyazat.nsf/ervdocidweburlap/ED99AA1534A5E429C1257801004FE21B
<http://www.pecshospice.hu/content/%C3%B6nk%C3%A9ntes-munka-definic%C3%B3ja-filoz%C3%B3fi%C3%A1ja>

COMMUNITY SERVICE AT SCHOOL

Bettina PINTÉR - Kira ERDÉLYI

Summary

Although the term 'volunteer activity' is becoming more and more widespread today, most people are not familiar with its exact meaning, the way it works, its advantages and the opportunities it can offer. According to the definition of the United Nations Volunteer (UNV) programme, volunteer activity "should be undertaken voluntarily, according to an individual's own free-will, should be of benefit to someone other than the volunteer, should not be undertaken primarily for financial reward". It is of vital importance to acquaint youth with the essence of volunteer activity, as it can provide several opportunities for them.

According to the new Act on Public Education, each student graduating after 2016 has to perform 50 hours of community work before leaving school. The service is compulsory but students can choose the activity to be completed.

The success of the new legislation significantly depends on how different members, especially students, are motivated and committed, therefore it is important to inform them about the possible advantages of volunteer activity, as well as explore and eliminate the reasons why they might resist.

The aim of our research was to examine the need for the different fields of service, to identify the activities that are most interesting and suitable for the students. Besides, we also wanted to find the ones that they do not prefer.

Our goal was to contact as many students as possible, involve individuals with different social background and to get detailed and complex information from the answers. Thus, we employed two methods to carry out the research, both questionnaires and semi-structured interviews, to explore the students' motivation, commitment, revulsion, experiences and their knowledge in this topic.

In order to make this regulation successful it is necessary to prepare students properly, pass the entire information to them, as well as to cooperate and join forces. Not only the students, but teachers, parents and host organisations are required to make efforts. They all have a great responsibility in affecting high school students' and public opinion and it is important how they will be able to support and motivate participants to accomplish this task.

Keywords: volunteer activity, community service at school, semi-structured interview, questionnaire, Act on Public Education, students